

7. Масленников Е.Е. Обеспечение правопорядка и законности в учреждениях уголовно-исполнительной системы с использованием служебных собак. *Вестник Кузбасского института*. 2015. № 2. С. 102-104.

8. Михалко І.С. Поняття принципів політики у сфері виконання кримінальних покарань. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2014. №. 9-2 (2). С. 71-72.

9. Про затвердження Інструкції про організацію планування діяльності в Державній кримінально-виконавчій службі України: наказ Державної пенітенціарної служби України від 21.12.2011 № 615. URL: <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/635763>

10. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19>

11. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18>

12. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 № 3352-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>

13. Фріс П.Л., Бучко М.Б. Основні напрями кримінально-виконавчої політики України на сучасному етапі державотворення. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2010. №1. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n1/10fplsd.pdf>

14. Якименко Л.Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2016. 224 с.

УДК 343.125.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.46>

ФОРОСТЯНИЙ А.В., ЗАЙКА С.О.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

PROCEDURAL ASPECTS OF DETENTION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Стаття висвітлює проблеми процесуального затримання під час здійснення досудового розслідування. Автори здійснили ґрунтовний і всебічний аналіз основних положень затримання на досудовому розслідуванні, дослідили як правові, так і практичні проблеми застосування затримання у кримінальному провадженні.

У дослідженні висвітлено проблеми процесуального статусу особи, яка має право здійснити затримання, визначено типові спірні формулювання кримінального процесуального законодавства щодо кола питань, пов'язаних із визначенням права співробітника правоохоронного органу затримати особу, підозрювану у скоєнні злочину.

Досліджено правові підстави затримання особи за підозрою у скоєнні злочину. Розглянуто наукові погляди на розв'язання проблемних питань підстав затримання. Окреслено низку основних дискусійних питань визначення підстав затримання. Запропоновано конкретні пропозиції щодо розширення підстав затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі.

© ФОРОСТЯНИЙ А.В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу (Національна академія внутрішніх справ), підполковник поліції, orcid.org/0000-0001-8683-488X

© ЗАЙКА С.О. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу (Національна академія внутрішніх справ), підполковник поліції, orcid.org/0000-0002-8138-7598

Проаналізовано спірні положення можливості затримання підозрюваної особи до внесення інформації про злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Розглянуто основні аргументи різних позицій науковців і практиків щодо цього питання. Сформульовано пропозиції щодо усунення недосконалості законодавства з цього.

Акцентовано увагу на існуванні протиріч у кримінальному процесуальному законодавстві щодо невідповідності Конституції України окремих вимог КПК України щодо затримання окремих категорій осіб. Зосереджено увагу на неможливості існування таких винятків у сучасному демократичному цивілізованому суспільстві. Наведено наукові аргументи на обґрунтування такої позиції.

Опрацьовано питання щодо дискусійних положень строків затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину у кримінальному процесі. Наведено аргументи щодо необхідності зміни строків затримання з метою ефективності реалізації завдань кримінального судочинства й захисту прав учасників кримінального провадження під час досудового розслідування.

Отримані результати сформульовано у вигляді пропозицій щодо змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою суттєвого вдосконалення проблемних питань, окреслених у змісті статті.

Ключові слова: *затримання уповноваженою службовою особою, строки затримання у кримінальному процесі, підстави затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину.*

The article highlights the problems of procedural apprehension during the pre-trial investigation. The authors carried out a thorough and comprehensive analysis of the main provisions of detention at the pre-trial investigation, investigated both legal and practical problems of application of apprehension in criminal proceedings.

Highlighted the problems of procedural status of a person who has the right to make detention, identified typical controversial wording of criminal procedural legislation on a range of issues related to determining the right of a law enforcement officer to detain a suspect in a crime.

The legal grounds for apprehension of a person on suspicion of committing a crime have been investigated. Scientific views on solving problematic issues of grounds of detention are considered. A number of main discussion issues for determining the grounds for detention have been outlined. Concrete proposals have been proposed to expand the grounds for apprehension by an authorized official in criminal proceedings.

The controversial provisions of the possibility of apprehension of a suspect before entering information about a crime into the Unified Register of Pre-Trial Investigations are analyzed. The main arguments of different positions of scientists and practitioners on this issue are considered. Clear and clear proposals have been formulated to eliminate the imperfection of legislation on this issue.

Attention is paid to the existence of contradictions in criminal procedural legislation regarding the non-compliance of the Constitution of Ukraine with certain requirements of the CPC of Ukraine regarding the detention of certain categories of persons. The focus is on the impossibility of such exceptions in today's democratic civilized society. Scientific arguments for justifying such a position are given.

The issue of discussion provisions of the terms of apprehension of a person suspected of committing a crime in criminal proceedings has been worked out. The arguments on the need to change the drains of detention in order to effectively implement the tasks of criminal proceedings and protect the rights of participants in criminal proceedings during pre-trial investigation are presented.

The obtained results are formulated in the form of proposals for amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine in order to significantly improve the problematic issues outlined in the content of the article.

Key words: *apprehension by an authorized official, terms of apprehension in criminal proceedings, grounds for apprehension of a person suspected of committing a crime.*

Вступ. Затримання у кримінальному процесі України визначено як тимчасовий запобіжний захід. Важливість затримання у кримінальному провадженні важко переоцінити. Швидке затримання особи, підозрюваної у скоєнні кримінального правопорушення, дає змогу реалізувати завдання кримінального провадження, визначені у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), і виконати запит суспільства на притягнення до відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Але затримання має застосовуватися тільки як виняток з огляду на порушення прав і свобод людини лише в передбачених законом випадках.

Правова регламентація і практика застосування затримання мають низку проблемних питань, які є гостро дискусійними та потребують розв’язання як на рівні вдосконалення законодавства, так і роботи правоохоронних органів України.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблемних питань застосування затримання як тимчасового запобіжного заходу у кримінальному процесі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Затримання особи у кримінальному процесі завжди було актуальним у науці кримінального процесу.

Серед науковців, які досліджували затримання, можна назвати Ю.М. Грошевого, О.М. Ларіна, Ю.В. Лук’яненко, М.М. Михеєнка, С.М. Стахівського, М.С. Строговича, В.П. Шибіко, В.І. Фаринника, М.С. Шумила, О.В. Бауліна, Г.І. Сисоєнка, М.Я. Никоненка, З.Д. Нагорну, Є.В. Дояра та інших. Однак низка дискусійних питань затримання потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Результати дослідження. До основних проблем затримання у кримінальному провадженні варто віднести цілу низку як дискусійних, так і нерозв’язаних у чинному законодавстві питань.

До них треба віднести такі положення:

- визначення процесуального статусу особи, яка має право здійснювати затримання;
- оптимізація, передбачених ст. 208 КПК підстав затримання;
- врегулювання питання про можливість затримання особи, підозрюваної у скоєнні кримінального правопорушення до внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР);
- обговорення питання щодо вдосконалення строків затримання, передбачених КПК;
- дотримання конституційної засади рівності громадян у разі затримання під час досудового розслідування.

Відсутність тлумачення процесуального затримання в КПК створює неоднозначність застосування закону й різні тлумачення його змісту. Незважаючи на те, що це питання досліджувалося в науці кримінального процесу, воно залишається нерозв’язаним і дискусійним.

Відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК затримання є тимчасовим запобіжним заходом. З цим важко погодитися, адже затримання особи без ухвали слідчого судді треба розглядати як підставу для фізичного захоплення підозрюваного у скоєнні злочину та доставлення до органу досудового розслідування з метою встановлення причетності до злочину та інших обставин події. Отже, видається доцільним підтримати думку авторів, які пропонують вилучити затримання із запобіжних заходів, натомість надати затриманню статус невідкладної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у скоєнні злочину. КПК не містить роз’яснення, хто саме належить до уповноваженої службової особи.

Наприклад, у ч. 6 ст. 191 КПК лише зазначається, що уповноважена службова особа – це особа, якій законом надано право здійснювати затримання. Зазначене не усуває неоднозначності, яка виникає за потреби застосування кримінального процесуального затримання.

С.М. Смоков вважає, що до осіб, які мають право здійснювати затримання, крім співробітників правоохоронних органів, належать слідчий і прокурор, якщо вони здійснюють затримання у випадках, передбачених п.п. 1-2 ст. 208 КПК [5, с. 417].

Але відповідно до ч. 1 ст. 210 КПК, уповноважена службова особа зобов’язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, у якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого та інші відомості, передбачені законодавством. Отже, виникає певне протиріччя – якщо слідчий затримує підозрюваного у скоєнні злочину, то він має доставити його до органу досудового розслідування. Але відповідно до ч. 1 ст. 38 КПК слідчі підрозділи і є органами досудового розслідування. Як слушно зазначає М.Я. Никоненко, ні слідчий, ні прокурор у своєму статусі не можуть виступати уповноваженими службовими особами, які законом наділені правом здійснювати затримання [7, с. 87].

Ми підтримуємо позицію, що уповноваженою службовою особою, яка має право здійснити затримання, є працівник будь-якого правоохоронного органу України за умови, що право на затримання йому надано законом [7, с. 89].

Наступною проблемою є окремі передбачені ст. 208 КПК підстави затримання, які суттєво обмежують можливість правоохоронних органів здійснити ефективне затримання через обмеження, які наявні в нормі статті. Відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у скоєнні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі, тільки у випадках:

- 1) якщо цю особу застали під час скоєння злочину або замаху на його скоєння;
- 2) якщо безпосередньо після скоєння злочину очевидець, зокрема потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі або місці події вказують на те, що саме ця особа щойно скоїла злочин;
- 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у скоєнні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Зважаючи на підстави, передбачені пунктами 1, 2, підозрювана особа, по суті, може бути затримана тільки на місці скоєння злочину. Положення «якщо безпосередньо після скоєння злочину» видається занадто оціночним і не конкретним. Отже, якщо виникає ситуація, що особа, яка скоїла тяжкий злочин, встановлена через тривалий час після скоєння злочину, немає можливості затримати її негайно, що призводить до негативних наслідків у вигляді можливості особи знову сховатися від слідства й суду. Відповідно до ст. 106 КПК України 1960 року особу можна було затримати в таких випадках:

- 1) коли цю особу застали під час скоєння злочину або безпосередньо після його скоєння;
- 2) коли очевидці, зокрема й потерпілі, прямо вкажуть на цю особу, що саме вона скоїла злочин;
- 3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

За наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у скоєнні злочину, її може бути затримано тільки в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли її місце проживання чи перебування не зареєстровано, або коли не встановлено особи підозрюваного [4].

Отже, можна було затримати особу, яка скоїла злочин, не тільки відразу після його скоєння, а й в інших випадках, особливо якщо особа намагається втекти.

Ми пропонуємо розширити формулювання п. 2 ст. 208 КПК так:

«2) якщо після скоєння злочину очевидець, зокрема потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події, або інших доказів вказують на те, що саме ця особа скоїла злочин».

Слушною щодо цього є думка З.Д. Нагорної, яка наводить аргументи на користь розширення підстав для затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину: «Отож виникає ситуація, коли уповноважена службова особа навіть за наявності доказів, які свідчать про причетність відповідної особи до скоєння злочину та встановлення її місцерозташування, підстави для її затримання відсутні. Якщо потерпіла особа пізнала в громадському місці злочинця, то єдиним шляхом отримання дозволу на затримання особи з метою приводу є дозвіл слідчого судді (але в такому разі особі має бути повідомлено про підозру)» [6, с. 139]. КПК передбачає неоднакову процедуру застосування затримання для різних категорій осіб (ст. 480 КПК).

Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 482 КПК затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою Вищої ради правосуддя. Ст. 482-2 КПК передбачає особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій стосовно народного депутата України [3].

Ст. 24 Конституції України визначає, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2].

Незважаючи на грубе й очевидне порушення ст. 24 Конституції України, на брак таких норм у цивілізованих країнах і на цілковите несприйняття суспільством таких особливих процедур, такі положення закону чинні.

Відповідно, питання залишається дискусійним і нерозв'язаним. Розв'язати його можна тільки одним чином – виконати вимоги Конституції України, а саме згаданої ст. 24.

Промовистим свідченням неоднозначного тлумачення ст. 24 Конституції України було Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень ч. 3 ст. 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність), відповідно до якого депутатська недоторканність визнали такою, що відповідає закону [8].

Вважаємо будь-які спеціальні процедури під час затримання залежно від посади особи неприпустимими й такими, які повинні усунути з національного законодавства.

Гостро дискусійним є питання про затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину до внесення інформації про злочин до ЄРДР.

Відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК затримання є тимчасовим запобіжним заходом. КПК не передбачає можливості застосування запобіжного заходу до внесення інформації про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Виникає двозначна ситуація – спочатку треба внести інформацію до ЄРДР і тільки потім затримувати особу. А ця особа цієї миті якраз може скоювати злочин.

Зазначену проблему досліджує багато науковців [1; 9; 10]. Узагальнюючи зазначені й інші роботи, пропонується, як уже було сказано вище, визначити затримання як невідкладну слідчу дію й передбачити в КПК (ст. 214) можливість її проведення до початку досудового розслідування.

Дискусійним і нерозв'язаним в КПК є особливо важливе питання щодо строків затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину, і можливості реалізації цих строків відповідно до режиму роботи прокурора, слідчого судді.

Відповідно до КПК загальний строк затримання не може перевищувати 72 год. Водночас затриманій особі не пізніше за 24 години з моменту затримання має бути повідомлено про підозру й не пізніше за 60 годин затриману особу мають доставити до слідчого судді для розв'язання питання про обрання запобіжного заходу.

Питання повідомлення про підозру протягом 24 годин є складним для реалізації, оскільки підозра має ґрунтуватися на доказах, які прямо вказують на винуватість особи і які слідчий має зібрати протягом короткого часу й водночас узгодити зміст письмового повідомлення про підозру з прокурором, тому нами пропонується збільшити цей термін до 48 годин.

Наступне питання, як діяти, якщо особливо тяжкий злочин скоїли, наприклад, дев'ять неповнолітніх осіб і виникає питання про їх затримання, проведення слідчих (розшукових) дій, повідомлення про підозру, обрання запобіжного заходу тощо.

З огляду на зазначене ми пропонуємо внести зміни до КПК і передбачити можливість продовження строку затримання особи або осіб, підозрюваних у скоєнні тяжких і особливо тяжких злочинів слідчим суддею в особливо складних випадках до 10 діб.

Проблемним залишається питання затримання особи в четвер або п'ятницю і, відповідно, закінчення строку затримання в суботу або неділю, коли суди не працюють. Ця проблема залишається не розв'язаною тривалий час.

На нашу думку, одним із небагатьох можливих шляхів розв'язання цієї проблеми є необхідність передбачити в законі обов'язок слідчих суддів у порядку черги перебувати на роботі в усі без винятку дні тижня без урахування святкових днів. Інакше це питання розв'язати майже неможливо, що призводить до суттєвих проблем у роботі органів досудового розслідування, які вони мають розв'язувати самостійно.

Висновки. Отже, аналіз проблем застосування затримання на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні свідчить про необхідність внесення певних змін до нормативно-правових актів. Зокрема:

- необхідно визначити затримання як невідкладну слідчу (розшукову) дію й дозволити її проведення до початку досудового розслідування;
- необхідно розширити підстави для затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину, – п. 2 ч.1 ст. 208 КПК;
- необхідно вдосконалити строки затримання й роботу судових органів для виконання вимог КПК щодо затримання;
- необхідно порядок затримання привести у відповідність до конституційної засади рівності громадян перед законом і судом, яка не передбачає жодних винятків її застосування.

Список використаних джерел:

1. Баулін О., Мазур О. Сучасні проблеми правової регламентації затримання особи у кримінальному процесі. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. С. 19–27.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 27.01.2020).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 27.01.2020).
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text> (дата звернення: 27.01.2020).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред.: С. Ківалов, С. Міщенко, В. Захарченко. Харків : Одиссей, 2013. 1104 с.
6. Нагорна З. Проблеми інституту затримання в кримінальному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвип. 2019. С. 137–140.
7. Никоненко М. Уповноважена службова особа, яка має право здійснити затримання у кримінальному процесі. *Юридична наука*. 2014. № 9. С. 83–79.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень ч. 3 ст. 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99#Text> (дата звернення: 27.01.2020).
9. Сисоенко Г. Затримання особи у кримінальному провадженні. *Вісник Академії прокуратури України*. 2015. Т. 12. № 1 (32). С. 144–150.
10. Фаринник В. Затримання особи: проблеми кримінальної процесуальної регламентації та шляхи їх вирішення. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 85–93.

УДК 343.985:351.74

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.47>

ШВЕЦЬ А.В.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ЗІ СПІВРОБІТНИКАМИ
ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ В РОЗСЛІДУВАННІ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ
ПОВОДЖЕННЯМ ІЗ НЕБЕЗПЕЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ**

**ORGANIZATION OF INTERACTION OF INVESTIGATORS WITH THE STAFF
OF OPERATIONAL UNITS AND OTHER ENTITIES IN THE INVESTIGATION
OF CRIMINAL OFFENSES RELATED TO ILLEGAL HANDLING
OF HAZARDOUS MATERIALS**

Повнота, об'єктивність і всебічність досудового розслідування кримінальних правопорушень, виявлення причин та умов, що сприяють їх вчиненню, ефективність профілактичної функції досудового слідства за сучасних умов багато в чому зумовлені правильною координацією та чіткою взаємодією органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами. Кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним поведінням з небезпечними матеріалами, а саме у сфері обігу радіоактивних, хімічних, біологічних та ядерних матеріалів відносяться до нових видів протиправної діяльності і полягає у застосуванні або погрозі застосування радіоактивних, хімічних, біологічних та ядерних матеріалів або забруднюючих пристроїв на їх основі для досягнення соціальних, економічних чи політичних цілей. У статті окреслені головні напрями взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів та іншими суб'єктами у розслідуванні

© ШВЕЦЬ А.В. – аспірант кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз (Національна академія внутрішніх справ)